

Vehicle Insurance in Islamic Insurance (Takaful) *

Doaa Al-Amodi



<https://orcid.org/0000-0002-7369-9807>

doaaa11@gmail.com



<https://ror.org/05ryemn72>

Ankara Yıldırım Beyazıt Univ, Institution of Social Sciences, Dept of Private Law, Ankara, Türkiye

Abstract

There was a long debate in the last century in Islamic societies about the legal ruling on the insurance contract, and since the field of insurance was concerned with Islamic law on the one hand, and the legal field on the other hand, its topics became more and more complex. Its types were multiplied, to the extent that some types became compulsory for people in many jurisdictions around the world. This shows that the issue of insurance is both religiously and legally important. This article discusses Takaful insurance in general, and specializes in the scope of applying Takaful insurance to one type of insurance, which is vehicle insurance. Bearing in mind that vehicle insurance has become obligatory according to the legislation of many countries for its residents. Although this falls under many interests, focus has been placed on a specific angle, which is the view of Islamic law for this type of insurance. Considering that vehicle insurance may be compulsory or optional, or the insured may have two auto insurance policies (compulsory and optional) together. As the jurists of Islamic law found that Takaful insurance is permissible in their agreement at the Islamic Fiqh Academy that was held in Jeddah. The basic difference between the action of the Takaful insurance companies and their counterparts in the commercial insurance companies was clarified in compensating the insured before the third person (the injured) in the event of an accident between the two parties (the insured and the third person) provided that the third person claimed compensation. The action of the insurance fund in the Takaful companies by compensating the insured or by returning their money, given that this insurance fund is owned or liable to the insured, and the return of subscriptions to subscribers from the insurance surplus in the company is without prejudice to the company for this fund, except by legitimate methods approved by Sharia, such as speculation and agency for a known fee, then clarifying what practically some Takaful insurance companies in nowadays.

Keywords

Islamic Law, Insurance, Takaful, Cooperative, Vehicle Insurance

Citation

Al-Amodi, Doaa. "İslam Hukukunda Araç Sigortası (Tekâfül)". *Tetikik* 4 (2023), 197-213.
<https://doi.org/10.55709/tetikik.4.1355241>

Ethical Statements *	This article is extracted from my master's thesis entitled "Insurance in Islamic Law", supervised by Assoc. Prof. Dr. Aytaç Aydın (Master's Thesis, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye, 2023).
Type	Research Article
Research Areas	Religion; Law; Economics
Language	Turkish
Received	04 September 2023
Accepted	08 October 2023
Published	10 October 2023
Review	Double-blind
Reviewers	Single anonymized - Two Internal (Editorial board) Double anonymized - Two External
Plagiarism checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The Author declares that there is no conflict of interest.
Complaints	tetkik@okuokut.org
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright	© The author retains the copyright and provides the publisher with a license to publish.
License	 CC BY-NC 4.0
Publisher	Oku Okut Press (okuokutpress.okuokut.org) on behalf of Oku Okut Association.
EBSCO HII	Humanities International Index
EBSCO CEEAS	Central & Eastern European Academic Source
CEEOL	ceeol.com/search/journal-detail?id=2890
DOAJ	doaj.org/toc/2822-3322
CROSSREF	crossref.org/members/prep/34564
Sherpa Romeo	v2.sherpa.ac.uk/id/publication/42579
Open Citations I4OC	i4oc.org/#publishers

İslam Hukukunda Araç Sigortası (Tekâfül) *

Doaa Al-Amodi



<https://orcid.org/0000-0002-7369-9807>

dooaa11@gmail.com



<https://ror.org/05ryemn72>

Ankara Yıldırım Beyazıt Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Öz


Geçtiğimiz yüzyılda, İslam toplumlarında sigorta sözleşmesinin şer'i hükmü hakkında uzun bir tartışma yaşandı. Sigorta alanı, İslam hukuku ve hukuki bir perspektiften karmaşıklaşmış ve çeşitlenmiştir. İslam hukuku tarafından ilgi çekici bir konu olduğu için, bazı sigorta türleri dünya genelinde birçok yasa uyarınca zorunlu hale gelmiştir. Bu durum, sigorta konusunun hem dini hem de hukuki açıdan önemli olduğunu göstermektedir. Bu makale, genel olarak tekâfül sigortasını ele almaktadır ve araç sigortası üzerinde durmaktadır. Araç sigortası, birçok ülkenin yasalarına göre zorunlu hale gelmiştir. Bu konu, İslam hukukunun bakış açısına odaklanmasına rağmen birçok çıkarı içermektedir. Araç sigortası, zorunlu veya isteğe bağlı olabilir. İslam hukukçuları, Cidde'de düzenlenen bir toplantıda tekâfül sigortasının İslam hukukuna uygun olduğuna dair mutabık kalmışlardır. Uygulamada İslami tekâfül sigortası şirketleri ile ticari sigorta şirketleri arasındaki temel bazı farklar bulunmaktadır. Taraflar arasında (sigortalı ve zarar gören kişi) bir kaza meydana geldiğinde, üçüncü şahsın tazminat talep etmesi koşuluyla, İslami tekâfül sigorta şirketleri, sigortalıları tazmin etmek veya paralarını geri vermek için bir sigorta fonu işletirler. Bu sigorta fonu, sahipliği veya yükümlülüğü sigortalılara aittir ve katılımcılara ait olan katkıların artı miktardan iadesini sağlar. Şirket, bu fona sadece İslam hukuku tarafından onaylanmış yollarla (örneğin mudârabeye, ücretli vekillik gibi ortaklık veya vekâlet temelli finansal araçlarla) müdahale edebilir ve bu araçları kullanarak faizsiz yatırımlar yapabilir.

Anahtar Kelimeler

İslam Hukuku, Sigorta, Tekâfül, Kooperaif, Araç Sigortası

Atıf Bilgisi

Al-Amodi, Doaa. "İslam Hukukunda Araç Sigortası (Tekâfül)". *Tetkik* 4 (2023), 197-213.
<https://doi.org/10.55709/tetkik.4.1355241>

Etik Beyan *	Bu çalışma Doç. Dr. Aytaç Aydın danışmanlığında 22.09.2023 tarihinde tamamladığımız “İslam Hukukunda Sigorta” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, 2023).
Türü	Araştırma Makalesi
Konu Kategorisi	Din; Hukuk; Ekonomi
Dili	Türkçe
Geliş	04 Eylül 2023
Kabul	08 Ekim 2023
Yayın	10 Ekim 2023
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Hakemler	Ön inceleme: iki iç Hakem (Editörler – Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik inceleme: İki Dış Hakem
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tetkik@okuokut.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı	© Yazar telif hakkını elinde tutarak yayımcıya CC BY-NC 4.0 lisansı ile yayım izni vermiştir.
Lisans	 CC BY-NC 4.0
Yayımcı	Okut Okut Yayınları (okuokutpress.okuokut.org) tarafından Oku Okut Derneği için yayımlanır.
EBSCO HII	Humanities International Index
EBSCO CEEAS	Central & Eastern European Academic Source
CEEOL	Central and Eastern European Online Library
DOAJ	Directory of Open Access Scholarly Resources
CROSSREF	crossref.org/members/prep/34564
SHERPA ROMEO	v2.sherpa.ac.uk/id/publication/42579
Open Citations I4OC	i4oc.org/#publishers

Giriş

Otomobiller, insanların yaşamlarında hareket etmek için önemli bir araçtır. Ancak dünya, hız sınırlarını aşma, trafik işaretlerini ihlal etme veya çarpışmalar gibi arabaların neden olduğu birçok kazaya tanık olmakta bu da ölümlere, sakatlıklara ve maddi, psikolojik ve fiziksel zararlara yol açmaktadır. Meydana gelen bu zararlar da dünya genelinde birçok ülkede bu tür kazaları ve kayıpları azaltma amacıyla sigortanın kullanımına ilişkin yasal düzenlemelerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Nitekim İslam toplumlarında sigortanın temel meşruiyetini incelenerek zorunlu sigorta ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. İslam hukukçuları, İslami dayanışma sigortasının (Tekâfûl) İslam hukuku açısından uygunluğuna karar kıldılar ve devam eden süreçte bu sigorta, birçok sigorta çeşidini de kendi bünyesi içine aldı, bunlardan biri de otomobil sigortasıdır. Bu tür sigorta, tekâfûl sigortası çerçevesinde ele alınmış ve temel fikir, ileride zarar görme ihtimali bulunan tarafların bu zararları tazmin etmeye yönelik sigorta primini sigorta şirketine ödemeleri şeklindeki bir uygulama olarak tanımlanmıştır. Zorunlu sigorta poliçesi ve isteğe bağlı sigorta poliçesi gibi poliçeler de bulunmaktadır. Fakat sorun, tekâfûl sigortası şirketlerinin zorunlu ve isteğe bağlı araç sigortalarını uygulama biçimlerinin, birçok kez tekâfûl sigortasının gerçek anlamından daha karmaşık olmasıdır. Bu nedenle de İslami sigorta şirketlerinin uygulamaları genellikle ticari sigorta şirketlerinin uygulamalarına benzemektedir. Bu nedenle biz bu makalemizde tekâfûl sigortası şirketlerinin araç sigortası uygulamasında hangi ayrıntıların bulunduğunu ve bu sigorta uygulamasının nasıl yapıldığını kısaca gözden geçireceğiz. Tekâfûl sigortasının tanımını yaparak, ticari sigorta ile arasındaki temel farkı açıklayacağız. Ardından, tekâfûl sigorta şirketlerinin temel olduğu ve araç sigortasının bir alt kolu olduğu işleyişini daha fazla derinlemesine ele alacağız. Araç sigortasının, bu temel prensiplere dayanarak nasıl işlediğini ve tekâfûl kavramına uygun olarak sigorta fonunun rolünü açıklayacağız. Son olarak, bu sigorta şirketlerinin zorunlu ve isteğe bağlı araç sigortasının pratik uygulamasını ve bazı tekâfûl sigorta şirketlerinin karşılaştığı sorunları inceleyerek konuyu tamamlamış olacağız.

1. İslami Sigortanın (Tekâfûl) Tanımı ve Mahiyeti

İslam hukukunun külli kaidelerinden olan “Eşyada aslolan ibâhadır (icazet, dini anlamda ruhsat verme)”¹ ifadesi, bir şeyin haram olduğuna dair bir delil olmadığı sürece izinli, yani mübah olduğunu ifade eder ve konumuz olan sözleşme de bu şeylerden biridir. Sigorta konusunda dini deliller, Kur’an-ı Kerim, Peygamberin sünneti, icma ve kıyas gibi kaynaklardan gelir. Bu dini deliller, İslam fıkıh âlimleri tarafından ittifakla kabul edilen ve sigorta konusunda meşruiyeti destekleyen delillerdir. Bununla birlikte, diğer ikincil deliller de sigorta konusunda meşruiyeti desteklemek için kullanılabilir. İstihsan, örf ve diğerleri gibi deliller, sigorta konusunda hukuki bir perspektif sunmak için kullanılan yöntemlerdir. Bu deliller, sigorta alanında meşruiyeti ve hukuki temelleri desteklemek için kullanılan

¹ Muhammed b. Sâlih el-‘Oşaymîn, *el-Kavâ'idü'l-Fıkhiyye* (Sana'a: Dâr el-Âşâr, 2001), 31.

araçlardır.² Bu fikirden doğan bir kurum olan İslam Fıkhi Akademisi (İFA)³ veya İslam Fıkhi Akademisi, İslam İş Birliği Teşkilatı tarafından kurulan uluslararası bir ilmi kurumdur. 1985 yılında Cidde’de gerçekleşen ikinci konferansta sigorta konuları ele alınmıştır.⁴ Konferansta sunulan çalışmaların tartışılmasının ardından, ticari sigorta poliçeleriyle ilgili olarak sabit primli sigorta sözleşmelerinin haram olduğuna dair bir karar alındı. Çünkü bu tür sözleşmeler, sözleşmenin bir tarafına büyük ölçüde haksız avantaj sağladığı için haram kabul edilmiştir. İkinci karar, İslam’a uygun ticaret ilkelerine saygı gösteren bir alternatif sigorta sözleşmesi olan bağış ve iş birliği temelinde kurulan kooperatif sigorta sözleşmesini önermektedir. Aynı şekilde, reasürans için de kooperatif sigorta temelinde öneriler bulunmaktadır. Üçüncü karar ise İslam ülkelerini kooperatif sigorta kuruluşları ve reasürans kooperatifleri oluşturmaya çağırılmaktadır. Bu eylemler, İslam toplumunun Allah’ın hoşnut olduğu düzene uygun olmayan sömürüden ve ekonomik adaletsizliklerden kurtarılması amacını taşımaktadır.

Faiz, kumar ve garar (belirsizlik) sebebiyle geleneksel sigortayı caiz görmeyen İslam hukukçularının görüşleri ile İFA’nın görüşleri örtüşmektedir. Tekafül sigortası ise İslam hukukunda caiz görülen bazı sözleşmelere benzediği gerekçesi ile caiz görülmüştür. Bu sözleşmeler arasında Müvâlât Akdi, Âkile sistemi ve Bekçiliği kiralama Akdi de yer almaktadır. Ayrıca takâfül sigortası, İslam toplumu arasındaki dayanışmayı ve işbirliğini sağlayan bir sözleşme olarak görülmektedir ve bu şekilde bireylerin yükü hafifletilecektir.

İslami hukukçular, takafül sigortasının tasarruf sağladığı ve toplumlar arasında güvenlik ve huzur sağladığı için mübah olduğunu düşünmektedirler. Ancak kumar, faiz ve garar unsurlarından arınmış olması şeriaten sözleşmeleri bozan bir unsur olduğu için şarttır.⁵

Buna binaen, kooperatif sigortasının⁶ İslam fikhına uygunluğu ve meşruiyeti açısından fıkhi bir tanım yapılmalıdır. Sigorta sözleşmesi, Müslümanlar için yeni ve çağdaş bir olgu olarak kabul edilmektedir çünkü İslam âlimleri bu tür bir sözleşmeyi geleneksel İslami toplumlarda bilmiyorlardı ve bu tür bir sözleşmenin tanımına klasik İslam hukuku eserlerinde rastlanmamaktadır. Çünkü sigorta uygulaması, İslam toplumlarında doğal olarak daha öncesinden bilinen bir sözleşme değildir. Muhtemelen İslam hukukçuları, bu tür sözleşmenin İslam toplumlarında yaygın olmadığına inanarak bu sözleşmenin önemsiz olduğunu düşünmüş olabilirler. Sigorta sözleşmesine olan ilgi, bu sözleşmeye yönelik toplumlarda ihtiyacın artmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı da sigortayı inceleyen İslam hukukçuları bu sözleşmeyi çeşitli şekillerde tanımlamaya çalışmışlardır.

Bu açıklamaların çoğunda karmaşık bir tanım vardır ve bu açıklamalar, bu sözleşmeyi diğer sözleşmelerden ayırt etmeye çalışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü bu sözleşme, bazı özellikler ve avantajlar açısından diğer sözleşmelerle (bahis ve kumar

² ‘Abbâs Şumân, *Maşâdir et-Teşrî el-İslamiyye* (Kahire: ed-Dâr el-Şakâfiyye, 2000), 35.

³ İslamî Fıkıh Akademisi (İFA), “International Islamic Fiqh Academy” (Erişim 30 Ağustos 2023).

⁴ İslamî Fıkıh Akademisi (İFA), “Insurance and Reinsurance” (Erişim 31 Ağustos 2023).

⁵ Faysâl Mevlevî, *Nizâmü’t Te’min ve mevki’ül-Şeri’at’i minh* (Beyrut: Ar-rayyân Yayınevi, 1996), 22,29-30,40-41.

⁶ Kooperatif sigortasına “Tekâfül” ve “İslami” adları da verilir ve tüm bu terimler aynı anlamı taşır.

sözleşmesi gibi) benzerlik gösterebilmektedir. Ancak, bu sözleşmeye olan ilgi daha sonra Ortadoğu ve Avrupa'daki hukukçular arasında yaygınlaşan bazı tanımların incelenmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Kabul gören tanımlardan biri şöyledir: “Sigorta, benzer ekonomileri tehdit eden beklenmedik mali ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan bir mali mübadele sürecidir.” Başka bir tanıma göre ise “*Sigorta, düzenleyici kuruluşlar tarafından yürütülen teknik bir süreçtir. Bu kuruluşların görevi benzer riskleri bir araya getirmek ve istatistik yasalarına göre karşılıklı ödeme yoluyla bu risklerin sonuçlarıyla başa çıkmaktır.*”

Bu sözleşme kurum/şirket tarafından sigorta türüne ve sigortanın yapıldığı yerlere bağlı olarak sigortalının bu riskten korunması için sigortacı (kurum/şirket) tarafından sağlanan mali bir tazminat almasıyla gerçekleşir.⁷ Bu da sigorta poliçesinde üzerinde anlaşılan primlerin ödenmesine karşılık gelmektedir.⁸

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI), İslami sigorta ile ticari sigorta arasındaki farkı ayıran İslami şer'i standartları yayınlamıştır. İslami sigorta, belirli risklere maruz kalan bireyler arasında zararları önlemek amacıyla gerçekleşen bir anlaşmadır ve bu zararları engellemek için bağış yapma taahhüdüne dayalı ödemeleri içerir. Bu, tüzel kişiliğe sahip bir sigorta fonunu ve bağımsız bir finansal yükümlülüğü içerir. Bu sigorta fonundan, sigortası yapılan tehlikelerin gerçekleşmesi durumunda sigorta yaptıran kişinin zararları tazmin edilir. Bu da şirketin düzenlemeleri ve poliçelerine göre yapılır. Sigorta fonunun yönetimini, sigorta poliçesi sahipleri tarafından seçilen bir kuruluş veya sigorta fonunun işletme işlerini yönetmek karşılığında ücret alan bir şirket üstlenir ve fon varlıklarını yönetir. Geleneksel ticari sigorta ise sigortanın kendisinden kazanç sağlamayı amaçlayan bir mali tazminat sözleşmesi olup, garardan (meçhuliyet) etkilenen maddi tazminat hükümlerinin uygulandığı bir sözleşmedir.⁹

2. Tekâfül Sigortasının Çeşitleri

Ortak Karşılıklı Tekâfül Sigortası: Belirli benzer bir riskle karşılaşan bireyler, belirli bir anlaşma süresi boyunca mali kayıpları paylaşmak amacıyla bir dernek veya kuruluş oluştururlar ve bu durumda, bu tekâfül sigortası katılımcısı sadece dernek kurma maliyetini karşılamak için ödeme yapar, hiçbir sigorta primi veya güvence tutarı ödemez.

Ön Ödeme ile Karşılıklı Tekâfül Sigortası: Bu türde, tekâfül sigortası katılımcıları, katılma anlarında sigorta primini önceden ödeyerek başlarlar ve primin önceden ödenmesi, zarar durumunda zarar gören üyelere tazminat ödemesini kolaylaştırır. Sözleşme süresinin sonunda, katılımcıların hesapları kapatılır ve ödenen prim miktarının, kayıplar için ödenmesi gereken tazminatları karşılamadığı kanıtlanırsa, katılımcılardan ek bir miktar talep edilebilir veya fazla prim ödenen üyeye geri ödeme yapılabilir.

⁷ Bahā Bahīc Shukri, *Reinsurance Between Theory and Application* (Amman: Dar Al- Thaqafa for Publishing & Distributing, 2011), 47.

⁸ Süleymân b. İbrâhim b. Şeniyyân, *et-Te'min ve Ahkamuh'u* (Beirut: Dâr el-'Avâşim el-Muttahide, 1993), 37-39.

⁹ Aḥmed Salem Muḥım, *et-Te'min el-İslamiyyi* (Amman: Dâru'l Şekafa, 2012), 118-119.

Eğer karşılıklı tekâfül, katılımcıların çoğunlukla aynı tür risklere maruz kaldığı bir türse, bu genellikle benzer risklere sahip olanlar arasında yapılır. Örneğin, altın satış galerisi sahipleri veya otomobil satış galerisi sahipleri gibi kişiler, hırsızlık veya yangın gibi risklere karşı birlikte çalışabilirler. Genellikle benzer risklere tabi tutulan varlıkların değeri eşittir, böylece tazminatın katılımcılar arasında neredeyse eşit olarak dağıtılabilmesi sağlanır. Tekâfül sigortasında, katılımcılar birbirlerine zararı telafi etmek amacıyla karşılıklı bağış yapma taahhüdünde bulunurlar, bu da tekâfül iş birliği sigortası sözleşmesi uyarınca gerçekleşir. Tekâfül sigortalarının biçimlerinden anlaşıldığı gibi, İslam hukukunun maslahata dayalı amaçları vardır; bu amaçlar Müslümanların maslahatını korumak, faydaları artırmak ve zararları uzaklaştırmakla ilgilidir.¹⁰ Aslında, bu tür sigortayı kabul eden İslam hukukçularına göre karşılıklı tekâfül sözleşmesinin meşruiyeti ve cevazı, iyilik ve yardımlaşma amacından kaynaklanır. Bunun yanı sıra, bir dizi işlevi vardır, bunlar arasında sigortalıların güvenliğini sağlama ve helal kazanç elde etme bulunur; çünkü karşılıklı tekâfül, sigortalılar için meşru bir kazanç ve kâr elde etme yolu olarak kabul edilir. Ayrıca, karşılıklı tekâfül fonundaki sigorta işlemlerini temsilci olarak yöneten ve sabit bir ücret alarak çalışan sigorta şirketi için de geçerlidir. Sigorta şirketi, müşterilerinin prim ödemelerinden elde edilen kaynakları helal yollarla yatırıma dönüştürerek onların kar elde etmesini sağlar. Sigorta şirketi “mudârib” olarak adlandırılırken, müşteriler “sermaye sahipleri” olarak kabul edilir ve bu işlem, sözleşmede belirlenen oranlar doğrultusunda gerçekleştirilir. Sigorta şirketinin kazançları, sadece mudârebe¹¹ payından ve sigorta işlemlerinin yönetimine dair komisyonlardan gelmekle kalmaz, aynı zamanda yasal yollarla yatırılmış yatırımcıların gelirlerinden de sağlanır. İslami sigorta şirketi, her zaman ve her yerde İslam şeriatına uygunluğun bir göstergesi olarak kabul edilir. Sigorta, yeni bir oluşum olmasına rağmen, İslam hukukunun metinleri ve prensipleri, sigorta sisteminin gerekliliklerini anlamaya ve tüm katılımcılar arasında adalet ve denge sağlayan dini bir yaklaşımla uygulamaya olanak tanır, sömürünün önüne geçer. Karşılıklı sigortanın en önemli işlevlerinden biri, ulusal ekonomiyi ticari sigorta şirketlerinin istismarından korumaktır.¹²

Ticari sigorta şirketleri, müşterilerini keyfi şartlar ve yüksek primlerle sömürerek en büyük kârı elde etmeyi amaçlar ve bu primleri ulusal ekonomiye fayda sağlamayan bir teknelci yöntemle kendi lehlerine yatırır.¹³ Karşılıklı sigorta kapsamında araç sigortasının nasıl uygulandığını anlamadan önce, karşılıklı sigorta şirketlerinde fazla primin nasıl dağıtıldığını genel olarak anlamamız gerekmektedir. Sigorta fazlası, kooperatif sigorta fonu hesabındaki artı kalan mali bakiyeyi ifade eder. Bu bakiye, sunulan primlerin toplamından,

¹⁰ Ahmed Muhammed Sabbâğ, *et-Te'mîn et-Tekâfülüyyi el-İslamiyyi min et-Tekyif eş-Ser'eiyi ila et-Taṭbîk'el-'Emliyyi* (Amman: el-Mektebetül-Vataniyye, 2012), 21, 59.

¹¹ Sözlükte “yol tepmek” anlamındaki darb fi'l-arz deyiminde geçen darb kelimesinden türetilen mudârebe terim olarak bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade eder. (Bk. İbrahim Jasir Jabbar el-Yasiri, *İşkalyyat Tatbik Akd el-Mudarebe fi el-Masarif el-İslamiyye* (Kûfe: Kûfe Üniversitesi, İdare ve İktisat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 18-19).

¹² Mulḥim, *et-Te'mîn el-İslamiyyi*, 41-42.

¹³ Sabbâğ, *et-Te'mîn et-Tekâfülüyyi*, 69-72.

bu primlerin yatırımlarından ve reasürans gelirlerinden oluşur ve bu bakiyeden sigorta fazlası talepleri ve diğer harcamalar düşülerek hesaplanır. Sonuç olarak, elde edilen miktar sigorta fazlasıdır. Ardından teknik rezervler düşülür ve sonuç olarak elde edilen miktar, sigorta poliçesi sahiplerine dağıtılabilir fazla primdir. Sigorta fazlasının dağıtım kriterleri, İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI) tarafından belirlenen bir dizi kritere dayanmaktadır ve her şirket uygun gördüğü standardı seçme özgürlüğüne sahiptir. Bunlar arasında şunlar bulunmaktadır: Birinci kriter, sigorta poliçesi sahiplerinin, herhangi bir tazminat alıp almadıkları veya herhangi bir ayırım yapılmaksızın, katıldıkları sigorta prim oranlarına göre sigorta fazlasının tüm sahiplerine dağıtılması gerektiğini öngörür. Çünkü her bir katılımcı, kendilerine ödenen tazminatlarla diğerlerine başışta bulunan bir başışçıdır ve katkıda bulunduğu miktarın, sigorta işlemleri için gerekli harcamalar, giderler ve rezervlerin oluşturulmasından sonra geri iade edilmesi gerekmektedir. İkinci kriter, hiçbir tazminat almayan sigorta poliçesi sahiplerinin sigorta fazlasına dâhil edilmesini öngörür. Tazminat alanlar ise sigorta fazlasından hiçbir şey almamalıdır, bu yaklaşım, iş birliği avantajlarından faydalananların az olsa bile bu avantajlardan yararlanmasını sağlar. Üçüncü kriter, tazminat alanların tüm primlerini talep etmeleri durumunda bu primlerin sigorta fazlasından mahrum bırakılmasını öngörür. Ancak tazminat alanlar arasında primlerinin tamamını talep etmeyenler için sigorta fazlasının dağıtılması gerekmektedir ve bu kişilerin sigorta fazlasındaki payları, aldıkları tazminattan düşülen miktar ile sınırlı olmalıdır.¹⁴

Aslında, bu standartlar, İslami karşılıklı sigorta şirketlerinin işleyişinin dürüstlük ve adalet ilkelerine uygun olmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiş olup İslam hukukunun hükümleri ve etik kurallarıyla uyumlu hale getirilmesini amaçlar. Geleneksel ticari sigortayı haram sayan İslam hukukçularına göre haramlık nedenlerinden biri, içinde garar (meçhuliyet) unsurunun bulunmasıdır.¹⁵ ed-*Darâr*, ticari sigortanın garar (meçhuliyet) unsuru içerdiğine inanırken, diğer âlimler sigorta sözleşmesinin içerdiği cehalet konusunda farklı değerlendirmeler yapmışlar ve ticari sigorta sözleşmesinde bulunan gararın aşırı bir garar olduğunu ve bu nedenle sözleşmenin geçersiz olduğunu ve meşruiyetini kaybettiğini düşünmüşlerdir. Sigorta sözleşmesinin bir tür tazminat sözleşmesidir. İslam hukukçuları ayrıca, rıza geçerliliği ile ilgili olarak bilinmezliğin olmamasının (malum oluşun) çok önemli olduğunu ittifak etmişlerdir. Çünkü bilinmeyen bir şeye kişinin rızası düşünülemez ve bir sözleşmenin geçerliliği için tarafların ne kadarlık bir karşılık aldığını bilmeleri gerekir. Sigorta sözleşmesinin karşılıklı bir sözleşme olması, karşılık alınması veya alınmaması durumunda bilgi gerekliliği anlamına gelir. Karşılık alındığında ise miktarın bilinmesi ve alındığı zamandaki bilgi gerekliliği vardır; çünkü başlangıçta gerçekleşmesi bilinmeyen ve ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen bir risk vardır. Bu temelde, fıkıh âlimleri ve dört mezhep (Hanbelî, Şafîî, Mâlikî ve Hanefî) âlimleri, sigorta sözleşmesinde bulunan aşırı gararın (meçhuliyet), karşılıklı anlaşma sözleşmelerini geçersiz kılabilen aşırı bir garar olduğu

¹⁴ Sabbâğ, *et-Te'mîn et-Tekâfülüyyi*, 101-102.

¹⁵ Siddik Muhammed el-Emin ed-*Darâr*, *el-Ğarar ve Aşaruh'u fi el-'Ükûd fi el-Fıkh el-İslamiyyi* (PDF: Dâr el-Cil, 1990), 638.

konusunda hemfikirdirler. Diğer yandan, az gararın, sözleşmenin geçerliliğini koşullar, hükümler ve kurallara göre etkilemeyebileceğini kabul etmişlerdir.¹⁶

3. İslam Hukukunda Araç Sigortası

Araç sigortası, sorumluluk sigortası altında bulunan bir tür sigorta türüdür. Bu sigorta, trafik kazası mağdurlarının tazminat masraflarını karşılamak için düşünülen bir çözümün sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu sigorta, dünya genelinde araç trafiğini düzenleyen kuralların çıkarılmasıyla eş zamanlı olarak mevcut hale gelmiş sonrasında ise kaza riskine karşı sigorta, dünya genelinde zorunlu hale gelmiştir. Her bireyin araç kullanması için yetkilendiren kişinin, aracın kullanımı nedeniyle başkalarına verilen zararları karşılayan bir sigorta şirketinden alınan bir poliçeye sahip olma zorunluluğu getirilmiştir. Bu poliçe, kişinin araç kullanımı sırasında başkalarına verdiği zararların sorumluluğunu kapsar, bu zararlar ölüm, yaralanma veya başkalarının mülklerine zarar verme gibi konuları içerebilir.¹⁷

Araç sigortası poliçeleri için aslında iki farklı tür poliçe bulunur. Birincisi, Zorunlu Araç Sigortası poliçesidir. Bu tür poliçeler, birçok ülke tarafından araç sahiplerine ve kullanıcılarına zorunlu kılınmıştır. Bu, motorlu araç kazalarından kaynaklanan sorumlulukla ilgili bir zorunlu sigorta türüdür ve araç sürücülerinin araçlarını yasal olarak sigortalatmalarını gerektirir. Bu nedenle, Zorunlu Trafik Sigortası poliçesi yasal olarak zorunludur. Bu poliçe, sigorta şirketi tarafından tazminat ödemeyi taahhüt etmesi karşılığında poliçenin sahibi tarafından ödenen bir primi içerir. Diğer tür ise İhtiyari Trafik Sigortası poliçesidir. Bu poliçe, kişinin isteğe bağlı olarak ek koruma elde etmesine olanak tanır ve bu nedenle isteğe bağlıdır. İhtiyari Trafik Sigortası poliçesi, sigorta talep eden kişiye isteğe bağlı olarak ek koruma sunar ve bu nedenle kişinin tercihine bağlıdır. Sigortalı, kendi isteğine bağlı olarak bu sigortaları talep edebilir ve ek primler ödeyerek sigorta şirketi ile anlaşma yapabilir. İsteğe bağlı araç sigortası da iki şekildedir. İlk olarak, ek sigorta poliçesi vardır ve bu poliçe, üçüncü şahıslara (yani zarar gören diğer kişilere) verilen maddi hasarları kapsar ve ayrıca yasal sorumluluk sigortası tarafından karşılanan bedensel zararları da kapsar.¹⁸ İkinci tür ise kapsamlı sigorta poliçesidir ve bu poliçe, sigorta yaptıran aracın (veya araçların) yapısına verilen zararları, trafik kazalarını, yangınları, hırsızlıkları ve üçüncü şahısların mülklerine verilen zararları kapsar.¹⁹ Sorumluluk sigortasının kendisinde tazminat prensibini anlamak, araç sigortası tazminatına geçmeden önce önemlidir, çünkü araç sigortası sorumluluk sigortası kapsamında yer alır. Tazminat ilkesi, tüm sigorta sözleşmelerinin tazminat sözleşmeleri olduğu gerçeğinden kaynaklanır ve bu sözleşmelere göre tazminat, bu sözleşme kapsamındaki sigortalıya, riskin gerçekleşmesinden sonra mali durumunu öncesine

¹⁶ Hüsseyin Hâmid Hassân, *Hükümü eş-Şer'iat'il İslamiyye fi 'Ükûd et-Te'min* (Kahire: Dâr el-'İtişâm, 1979), 56-64.

¹⁷ Muhammed el-Emin Jwani, *ett'avi'dât 'an el-Adrâr fi Te'min es-Sayyarât* (Oum el-Bouaghi: el-'Arabî bin Muhedi Üniversitesi, Ticari ve İktisat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 39.

¹⁸ Rıza Ayhan vd., *Sigorta Hukuku Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 202-203.

¹⁹ Musbah R. Elsheltat, *et-Te'min et-Tekâfüliyyi 'ala es-Sayyarât bayn Şareketay Libya lit-Te'min ve el-İhlâs Bi-Malezya: Dirâsa Ta'bihiyye Mu'karene* (Nilai: Universiti Sains Islam Malaysia, Faculty of Syariah and Law, Doktora Tezi, 2019), 38-41.

döndürmek amacıyla ödenir. Tazminat ödendikten sonra, finansal durum sigortalının zarar ve kaybın meydana geldiği öncesi durumuna, bu durumdaki artış veya azalış olmaksızın geri döner. Tüm sigorta sözleşmeleri tazminat sözleşmeleri olduğunu düzenleyen yasalarla belirtildiği gibi, sigorta sözleşmesi, diğer mal sigorta sözleşmelerinden ayrılmaz ve farklılaşmaz, bu nedenle sigorta sözleşmesi, sorumluluk sözleşmelerinden farklı olarak tazminat ilkesinden sorumlu değildir; sigorta sözleşmesi, sigortalının üçüncü şahsa olan sorumluluğunu yerine getirdikten sonra, sigorta poliçesinde belirtilen sınırlar içinde sigortalının mali durumuna denk bir dengeyi geri getirmeyi taahhüt eder. Ancak, sorumluluk sigortası sözleşmesi ile diğer sigorta sözleşmeleri arasında tazminat ilkesinin uygulanmasında temel bir farklılık ve fark vardır ve bu farklılık iki konuda ortaya çıkar.

İlk olarak, sigorta miktarı. Mal sigortası sözleşmelerinde tazminat ilkesine uygun olarak, sigortalanacak şeyin sigorta sözleşmesinin yapıldığı zamanda ticari değeriyle eşanlımlı bir sigorta miktarına sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, sigortalının sigorta kapsamındaki bir tehlikenin gerçekleşmesi sonucunda tamamen yok olması halinde alacağı tazminatın, şeyin gerçek değerini aşmaması ve herhangi bir durumda sigorta miktarını aşmaması gerekmektedir. Kısmi kayıp durumunda, tazminat, yerine konulan parçaların değeri ile eski parçalar arasındaki farkın (Yenisi Eski) çıkarıldığı bir miktar olmalıdır ve ayrıca makul onarım maliyeti de eklenir. Bu şekilde, sigortalı, tehlike meydana gelmeden önceki mali durumuna geri dönmüş olur.

İkinci fark, sorumluluk sigortası sözleşmesi ile diğer sigorta sözleşmeleri arasında meydana gelen tali kayıptır. Kusur sorumluluğunda tazminat miktarının belirlenmesinde hukuki ilke; zarar görenin kaybettiği ve kar edemeyerek mahrum kaldığı miktar kadar olmalıdır. Ancak, bu ilke mal sigortası sözleşmelerinde uygulanmaz; sigortalının sorumluluğu sadece gerçek kaybı tazmin etmeyi içerir ve sorumluluk tali kayıplara uzanmaz. Sorumluluk sigortasında, sigortalının üçüncü şahsa olan sorumluluğunu yerine getirdiği durumda, sigortalı, tazminatın değerinin değerlendirilmesinde hukuki ilkeye tabi olur ve kaybettiği miktar ve kar elde edemediği miktarı tazmin etmekle yükümlü olur. Bu nedenle, sigortalı, sigortalının sigortalıya ödediği veya ödemekle yükümlü olduğu tam miktarı, tazminat poliçesinde belirtilen sorumluluk çerçevesinde, tali kayıp dahil, tam olarak tazmin etmek zorundadır.²⁰ Araç sigortası sözleşmesinde tazminat ilkesine geçerken, araç sigortası sözleşmesinin birbiriyle örtüşen iki sözleşmeden oluştuğunu belirtmek gerekir. Bunlar, aracın veya motorlu taşıtın maddi değerini temsil eden mülkiyet sigorta sözleşmesi ve sigorta sahibinin veya araç sahibinin, sigortalının izniyle, sigortalının sorumluluğunu kapsayan sorumluluk sigorta sözleşmesidir. Bu sorumluluk, sigorta sahibi ve araç sahibi tarafından işlenen trafik kazalarının sonucunda, üçüncü bir şahsa maddi ve bedensel zararlar oluşturabileceği durumlarda ortaya çıkar.²¹ Aracın yapısı için sigorta ile ilgili olarak, sigorta miktarı sigorta talep eden kişinin sigortalamak istediği araç için belirlediği değere eşit olur. Bu değer sigortalanan ve sigortacı arasında sigortalabilir değer olarak kabul edilir; tazminat

²⁰ Bahā Bahîc Şukri, *et-Te'min fi'l- Taṭbîk ve el-Ḳânûn ve el-Ḳaḍā* (Amman: Dârul Şeḳafa, 2. Basım, 2011), 1/477-479.

²¹ Bahā Bahîc Şukri, *Research in Insurance* (Amman: Dârul Şeḳafa for Publishing & Distributing, 2012), 807,808.

ilkesi ve araç sigortası üzerine konuşurken, öncelikle araç sigortası sözleşmesinin ek faydalardan ibaret olduğunu açıklamalıyız. Araç sigortası sözleşmesi, birbirine bağlı iki sözleşmeden oluşan karma bir sözleşmedir: Birincisi, sigortalanan aracın yapısını temsil eden mülkiyet sigortasıdır ve diğeri, sigortalının sorumluluğunu kapsayan sorumluluk sigortasıdır veya aracı sahibinin izniyle aracı kullanan kişinin sorumluluğunu kapsar ve her ikisi de bu sözleşmelerden kaynaklanan herhangi bir maddi veya bedensel zarar için üçüncü tarafın (üçüncü kişi) sorumluluğunu kapsar. Bu tür sigortanın uygulandığı ülkelerde zorunlu sigorta mevzuatlarına göre, sorumluluk kapsamı opsiyonel (zorunlu olmayan) kalmıştır.

Aracın yapısını sigortalama konusunda, sigorta miktarı, aracın sigortalması gereken araç olarak talep edilen değer tarafından belirlenir. Bu değer, sigortalanan ve sigorta sahibi arasında sigortalabilir değer olarak kabul edilir. Araç sigortası poliçesi, sigorta sözleşmesi yapılırken kabul edilen ve sigortalı tarafından kabul edilen bir değere dayalı olan kıymetli poliçe (Valued Policy) poliçelerinden biridir. Bu nedenle, bu sözleşmede eksik sigorta veya fazla sigorta bulunmaz, tek istisna, aynı anda birden fazla sigortalayan (sigorta şirketi) tarafından yapılan birden fazla sigorta söz konusu olduğunda geçerlidir ve bu durumda sigorta sahibi sorumlu olur. Tam bir kayıp durumunda, kaza anında aracın piyasa değerine bakılmaksızın sigorta şirketi tarafından sigorta bedelinin tamamının tazmin edilmesi gerekir, bu durumda araç hasar görmemiş olmalıdır.

Unutulmaması gereken önemli bir nokta, araç sigortası ile yangın sigortası arasında fark olduğudur. Araç sigortası, sigortalı kıymeti ne kadar düşerse düşsün, sigorta miktarının düşmediği bir sözleşmedir. Bunun nedeni, araç sigortası poliçesinin kıymetli bir poliçe olmasıdır; bu nedenle sigorta kıymeti poliçe süresi boyunca sabit kalır. Yangın sigortası poliçesi ise kıymetsiz bir poliçedir (Unvalued Policy) ve sigortalanan şeyin gerçek değerine göre sigorta miktarı belirlenir,²² bu değer sigortalabilir değer olarak kabul edilir.²³

Araç sigortası, sorumluluk sigortası kategorisine girdiği göz önüne alındığında, sorumluluk sigortası, sigortalının mali sorumluluğunu kapsar. Bu nedenle, sorumluluk sigortası sözleşmesi yapılırken sigorta şirketinin (sigortalı) tazmin etmekle yükümlü olabileceği kaybın belirli bir sınırını veya tavanını önceden tahmin etmek zorlaşır. Hukuki açıdan, sigortalı ile zarar gören üçüncü taraf arasındaki ilişki, haksız fiil sorumluluğunun genel kurallarına göre belirlenir. Ayrıca, tazminat işlemlerinde önemli bir mesele bulunmaktadır; sorumluluk sigortasındaki genel kural, sigortalının (sigorta şirketi) tazminat ödeme yükümlülüğü taşımayacağıdır, ta ki zarar gören üçüncü taraf (üçüncü kişi) tazminat talebinde bulunana kadar. Zarar gören üçüncü tarafın sigortalı ile tazminat talebinde bulunması ve bu talep, sorumluluğun ortaya çıktığı kaza ile bağlantılı olması, sigorta şirketinin (sigorta şirketi) taahhüdünü olası bir yükümlülükten kesin bir yükümlülüğe dönüştüren unsurdur, bu taahhüt, sigorta sahibine (sigortalı) karşı sağlanır.²⁴

²² Hacı Kara, *Sigorta Hukuku* (İstanbul: Onikilevha, 2021), 219.

²³ Shukri, *Research in Insurance*, 807-809,814.

²⁴ Bahā Bahīc Şukri, *et-Te'min min el-mes'uliyet'i fi'n-Nazariyye ve et-Taṭbīk* (Amman: Dāru'l Şeḫāfa, 2010), 172.

Bazı ülkelerde yasalara uymayanlara sigorta zorunluluğunu ihlal ettikleri için ceza uygulanmaktadır. Bu, Suudi Arabistan'da da kabul edilen bir uygulamadır; öyle ki trafik departmanı, 1 Ekim 2023 tarihinden itibaren tüm yollarda araçta geçerli bir sigorta poliçesinin bulunmamasını otomatik olarak ihlal olarak tespit etmeye başladı.²⁵ Sözleşmelerin farklı türleri, temelde iki ilkeye tabidir. Birinci ilke, sözleşmelerin irade serbestisi prensibi içerisinde yapılmış olmasıdır. Yani insanları kendi özgür irade ve rızaları olmadan bir sözleşme yapmaya zorlanamaz. İkinci ilke ise sözleşme sonuçlarının taraflar arasında sınırlı olmasını ifade eder; bu sonuçlar yalnızca sözleşme yapan tarafları ilgilendirir ve başkaları, sözleşmenin kendisi tarafından belirlenen hakları talep etme hakkına sahip değildir, ancak sözleşmede üçüncü bir kişinin menfaati için şartlar sağlandıysa o zaman bu kişi kendi lehine bu hakları talep edebilir.²⁶

Şeyh Osman el-Ĥamîs,²⁷ hükümetlerin zorunlu araç sigortası hakkında bir yorumda bulunmuş ve sigortanın isteğe bağlı olması gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca sigortanın kâr amacı gütmeyen sigorta (Tekâfül) olması gerektiğini vurgulamıştır, çünkü ticari sigorta kumarın bir türü olarak kabul edilir ve haram olarak görülür. Eğer sigorta insanlar için zorunluysa, kişi kendi aracını bu şirketlerde sigortalatmak zorunda kalır ve bu durumda kendini zorlanmış hissedebilir, çünkü özgür iradesi ceza ve ihlal cezası riski nedeniyle sınırlanmıştır. Aracını sigorta yaptırmayan veya sigorta yapmadan araç kullanmayan kişinin araç kullanmaktan veya aracını kullanmaktan kaçınmasına neden olabilecek bir durumdur.²⁸

Tekâfül sigortasını geleneksel sigortadan ayıran temel fark, fonun sahipliği ilkesidir. Tekâfül sigortasına yapılan katılımlar, belirli bir kurumun sorumluluğunda olmalıdır ve bu tür sigortada oluşturulan fon şirket sahiplerinin mülkiyetine girmez. Bu, geleneksel sigortadan farklıdır çünkü geleneksel sigortada fonlar sigorta şirketi sahiplerine aittir. Bu nedenle, tekâfül şirketlerinde bağımsız bir finansal yükümlülüğü olan "tekâfül fonu" olarak kabul edilen ayrı bir tüzel kişilik bulunur ve katılımcıların paraları bu fona konur. Zarar veya riskin ortaya çıkması durumunda iş birliği, paylaşım ve bağış amacıyla kullanılarak zararı gidermek için yapılan katkılar, müşterinin mali sorumluluğundan bağımsızdır ve tekâfül fonunun sorumluluğundadır. Temel olarak tekâfül fonu, tekâfül sigortasına katılan tüm katılımcıların sahip olduğu bir varlıktır. Daha sonra, 'fazla/artan sigorta fonu' kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu, taleplerin, masrafların ve diğer sigorta işlemi maliyetlerinin ödemesinden sonra katılımcıların fonunda kalan parayı ifade eder ve şirket bu fazlayı tamamen veya kısmen katılımcılara dağıtmakla sorumludur. Tekâfül şirketlerinin bu fazla sigorta fonunu herhangi bir şekilde sahiplenmesine izin verilmez çünkü bu paralar aslında şirketin mülkiyetinde değildir. Buna göre, tekâfül sigortası temel olarak bir bağış fikrine

²⁵ SaudiNews50, " /1 اعتباراً من يوم الأحد 1، جميع الطرق، على المركبة في جميع الطرق، اعتباراً من يوم الأحد 1 /1، X (31 Ağustos 2023, 09:57).

²⁶ Şukri, *et-Te'min min el-mes'uliyet' fi'n-Nazariyye ve et-Taṭbîq*, 476.

²⁷ Tanınmış bir Arap şeyhi, imam, hukukçu ve Kuveytli akademisyen.

²⁸ Oṭman el-Ĥamîs, "Hukmü et-Te'min 'ala es-sayyarât", YouTube (31 Ağustos 2023), 00:04:30-00:05:15.

dayanmaktadır.²⁹ Geleneksel sigorta şirketleri, geleneksel olarak müşterinin zararını veya yaptığı kazanın zararını karşılama prensibine dayanmaktadır. Yani, bir araba kazası gibi bir olay meydana geldiğinde, sigortalı kişi sigorta şirketinden zararı telafi etmek için talepte bulunabilir. Ancak sigortalı kişi üzerinde herhangi bir zarar veya kaza meydana gelmezse, sigorta şirketi primleri almış olur ve böylece sigortalı kişinin ödemiş olduğu paralar belirsiz bir olaya (yani bir kaza olma olasılığına) yatırılmış olur. Böyle bir durum ise kumar anlayışıyla örtüşmektedir. Tekâfül sigorta şirketleri, temel olarak sigorta fonundan katılımcılara ödeme yaparak, katılımcıların paralarını boşa harcamamayı amaçlar. Şeyh Osman el-Ĥamîs, geleneksel sigorta şirketlerinin insanların paralarını zorla almak yerine (zorunlu sigorta gibi) aslında fikirlerinin, katılımcıların ödediği paradan daha fazlasını almaması gerektiğini belirtiyor. Bu prensip, dini bir perspektiften bakıldığında geçerlidir. Yasal olarak, bir kişinin kendisi veya aracı üzerinde bir zarar meydana geldiğinde geleneksel sigorta şirketlerinin ödediği tazminattan yararlanmasında bir sakınca olmadığını gösterir. Ancak dini açıdan, geleneksel (ticari) sigorta şirketlerinde sigortalının ödediği primlerden daha fazlasını alması mümkün değildir. Sigorta şirketi, sigortalıya risk oluşmadığı için tazminat ödeme imkânı sağlamadan tüm primleri alırsa, bu dini açıdan kabul edilemez bir durumdur, ancak bu durumda ödenen primlerin geri alınması mümkün değildir. Sigortalının bir kaza durumunda; dini açıdan ödediği prim miktarını alması gerekmektedir, şirketten başka bir miktar alamaz çünkü ödenen miktardan fazlasını almak dini olarak şüpheli kabul edilmektedir.³⁰

Birçok tekâfül sigorta şirketi, tekâfül kavramından uzak bir şekilde faaliyet göstermektedir ve sadece adıyla tekâfül sigortasını temsil etmektedir. Bu şirketlerin birçoğunun faaliyeti ticari sigorta şirketlerine daha yakındır. Ticari sigorta şirketleri büyük sermaye ile kurulur ve sigorta şirketinin karı şirket sahiplerine gider. Gerçekte ise birçok sigorta şirketi, katılımcılara prim iadesi yapmamakta ve hatta poliçe ve sigorta poliçesini yenilemek istediklerinde bile sadece küçük bir miktar indirim yapılmaktadır yeni primlerin ödenmesi için.

Sigorta kapsamının yasal sorumluluk açısından ifade edildiğinde, genellikle iki temel türü olduğu göze çarpar: cezai sorumluluk ve hukuki sorumluluk. Trafik kazalarından kaynaklanan sorumluluk sigortası, sürücünün cezai sorumluluğunu kapsamaz, çünkü suç kasıtlı ya da hata dolu olsa bile, yasa gereği uygulanması gereken ceza genellikle para cezası olup, kişisel bir cezadır ve yalnızca suçlu kişiyle sınırlıdır. Bu nedenle, para cezalarının finansal yükünü sigorta şirketine devretmek mümkün değildir. Bununla birlikte, hata sorumluluğu durumunda, isteğe bağlı sorumluluk sigortası kapsamında, suç hatalı olmasına veya cezai sorumlulukla ilişkilendirilmesine rağmen, hata sorumluluğunu içeren sigorta kapsamının geçerli olduğu bir kuraldır. Zorunlu trafik sigortası, sigorta şirketini olası zararları tazmin etmekle yükümlü kılar. Bu durum, kapsamının hata sorumluluğunu içerecek şekilde genişletilmesi nedeniyle, kasıtlı bir suç olsa bile sorumluluğun hata sorumluluğuna

²⁹ Elsheltat, et-Te'min et-Tekâfülüyyi, 31-33.

³⁰ Ĥamîs, "Ĥukmü et-Te'min 'ala es-sayyarât", 00:06:00-00:06:40.

indirdiği anlamına gelir. Zorunlu trafik sigortası, sigorta sözleşmesinin geçerli olduğu sürece kasıtlı suçlardan kaynaklanan hata sorumluluğunu kapsayabilir. Örneğin, bir araç sürücüsü kasıtlı olarak bir kişiye çarparsa, cezai sorumluluk bu kişiyi kapsayacaktır. Bu durumda, fail cezai sorumluluğunu taşıırken, sigorta şirketi zarar gören kişiye tazminat ödeme yükümlülüğünü üstlenebilir. Sigorta şirketi, üçüncü tarafa ödediği tazminatı kasıtlı olarak çarpan araç sürücüsünden geri talep etme hakkına sahip olabilir. Ancak, bu konu sigorta poliçesinin şartlarına ve ilgili yasalara bağlı olarak değişebilir. Özel durumunuzla ilgili kesin ve güncel bilgilere sahip olmak için bir hukuk uzmanı veya sigorta sağlayıcınızla iletişime geçmeniz önerilir.³¹

Sonuç

Araçlardaki tekâfül sigortası, tekâfül sigortanın bir dalı olarak kabul edilmekte ve İFA tarafından belirlendiği şekliyle İslam hukukçularına göre caiz kabul edilmektedir. Günümüzde, araç sigortası birçok ülke tarafından zorunlu hale getirilmiştir. İnsanlarının güvenliği ve emniyeti konusunda en üst düzeyde güvence sağlayan başka bir seçenek olmadığı için ticari de olsa bu seçeneğin tercih edilmesinin bir sakıncası yoktur.

Zorunlu sigorta yasalarının çıkarılması durumunda, araçlarını bu tür bir zorunlu sigorta ile güvence altına almayan sürücüler veya araç sahipleri cezalandırılabilir ve araç kullanma ve taşıma yasağına tabi tutulabilirler. Bununla birlikte, bu sigortanın zorunlu olması, irade ve rıza özgürlüğü kavramını ortadan kaldırmaz; sözleşmelerin geçerliliği için bir şarttır. Sigorta şirketi faizsiz veya ticari olsun; araç sigortası sözleşmesi, zorunlu olmasına rağmen, sigorta talep eden kişinin sözleşmeyi onaylamaktan başka seçeneği olmadığını açıkça gösterir. İslam hukukçuları, faizsiz veya ticari sigorta şirketiyle zorunlu araç sigortası sözleşmesi yapacak kişinin, faizsiz sigortanın varlığını veya ticari sigortanın İslami meşruiyetini ya da yasal olarak helal olmasını sağlayan unsurların eksikliği nedeniyle buna zorlanmış hissetmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durumda, kişi zorunda kaldığı durumlarda zorunlu araç sigortasını kullanmak zorunda kalır ve buna bağlı olarak sigorta primlerini ödemek zorunda kalırsa; sözleşme süresi boyunca herhangi bir zarar veya tehlike oluşmazsa, dini açıdan, sigorta şirketinin sigorta primlerini haksız yere alması ve onu geri vermemesi durumunda memnuniyetsizliği hisseder ancak hukuki olarak sigorta faizini hak etmez. Bir tehlike veya zarar ortaya çıkması durumunda zararın onarımına dayanarak finansal tazminat hak eder ve zararın onarım maliyeti ticari sigorta şirketine ödenen primlerin değerinden daha yüksekse, dini ve ahlaki açıdan, sigortaların süresi boyunca ödenen primlerin toplam değerinden daha fazla bir değeri kabul etmemelidir. Çünkü bu durum faiz olarak kabul edilir.

Tekâfül sigorta şirketleri, bugün birçok İslam hukukçuları tarafından meşru ve helal bir sigorta şekli olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, bazı ülkeler tekâfül sigorta şirketlerinin diğer ticari sigorta şirketlerinden ayırt edilmesini istemekte ve bu şirketlerin

³¹ Şukri, *et-Te'min min el-mes'uliyet'i fi'n-Nazariyye ve et-Ta'tbik*, 481-482.

kuruluşları sırasında "kooperatif" veya "tekâfûl" gibi bir terim kullanılmasını talep etmektedir. Ancak uygulamada, birçok tekâfûl sigorta şirketi İslam hukukunun hükümlerine tabi olmayabilir veya uygulamayabilir. Bu nedenle, İslami sigorta şirketlerine katılan araç sahipleri, sigorta primlerini sözleşme süresi boyunca sigorta fonuna öder ve sözleşme süresi sona erdikten sonra herhangi bir zarar olmaksızın sigorta primlerinin tamamı geri alınmaz, bu primler sonunda şirketin mülkiyeti haline gelir. Bu nedenle, takaful sigorta şirketleriyle işlem yapmak isteyen kişilerin, bu şirketlerin şer'i yönlerini dikkatli bir şekilde bilmesi ve özellikle zorunlu araç sigortası kapsamında haklarını ve görevlerini bilmesi gerekmektedir.

Birçok tekâfûl sigorta şirketinin, sözleşme süresinin sona ermesinden sonra sigorta primleri konusunda ticari sigorta şirketlerinin yaklaşımını benimsediği; primleri iade etmez veya katılımcılara geri vermez görülmektedir. Bu işlemler nedeniyle, karşılıklı sigorta şirketinde sigortalanan birçok katılımcı, risk durumunda; gerçek zarar değerinden daha fazla finansal tazminat almak için dolandırıcılık ve sahtekârlık yöntemlerine başvurmuştur. Burada, bu tekâfûl sigorta şirketleriyle ilişkilerde dürüstlük ve adalet prensiplerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzde trafik kurallarının devlet yaptırımı ile uygulandığı bir ortamda, zorunlu trafik sigortasını tekâfûl sigortası sektöründen karşılamak ve denetlemek taraflar için daha verimli bir çözüm olabilir.

Kaynaklar | References

- Ayhan, Rıza vd. *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 5. Basım, 2021.
- Bin Şeniyyân, Süleymân b. İbrâhim. *et-Te'min ve Aḥkamuh'u*. Beyrut: Dâr el-'Avâşim elMuttahide, 1993.
- eđ-Darîr, as-Siddik Muhammed el-Emin. *el-Ġarar ve Aş aruh'u fi el-'Ūkûd fi el-Fıkh elİslamiyyi*. Beyrut: Dâr el-Cîl, 1990.
- el-'Oşaymîn, Muḥmmmed b. Sâlih. *el-Ḳavâ'idu'lFıkhiyye*. Sana'a: Dâr el-Âşâr, 2001.
- el-Ḥamîs, Oṭman. "Ḥukmü et-Te'min 'ala es-sayyarât", *YouTube*. 31 Ağustos 2023. <https://youtu.be/X1GaEJLsYwo?si=2O461v14NIDiOq4G>.
- Elsheltat, Musbah Ramadan. *et-Te'min et-Tekâfûliyyi 'ala es-Sayyarât bayn Şareketay Libya lit-Te'min ve el-İhlâs Bi-Malezya: Dirâsa Taṭbikiye Mukarene*. Nilai: Universiti Sains Islam Malaysia, Faculty of Syariah and Law, Doktora Tezi, 2019.
- el-Yasiri, İbrahim Jasir Jabbar. *İşkaliyyat Tatbik Akd el-Mudarebe fi el-Masarif el-İslamiyye*. Kûfe: Kûfe Üniverstesi, İdare ve İktisat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Hassân, Hüsseyñ Hâmîd. *Ḥükmü eş-Şer'iat'il İslamiyye fi 'Ūkûd et-Te'min*. Kahire: Dâr el-'İtişâm, 1979.
- İFA, İslamî Fıkıh Akademisi. "Insurance and Reinsurance". Erişim 31 Ağustos 2023. <https://iifa-aifi.org/en/32229.html>
- İFA, İslamî Fıkıh Akademisi. "International Islamic Fiqh Academy". Erişim 30 Ağustos 2023. <https://iifa-aifi.org/en>

- Jwani, Muhammed el-Emin. *ett'aviğât 'an el-Ađrâr fı Te'min es-Sayyarât*. Oum el-Bouaghi: el-'Arabî bin Muhedi Üniverstesi, Ticari ve İktisat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kara, Hacı. *Sigorta Hukuku*. İstanbul: Onikilevha, 2. Basım, 2021.
- Mevlevi, Fayşal. *Nıẓamü't Te'min ve mevkifül-Şer'i'at'i minh*. Beyrut: Arrayyan Yayınevi, 2. Basım, 1996.
- Mulhim, Ahmed Salem. *et-Te'min el-İslamiyyi*. Amman: Dâru'l Şeċafa, 2012.
- Sabbâġ, Ahmed Muhammed. *et-Te'mîn et-Tekâfûliyyi el-İslamiyyi min et-Tekyif eş-Şer'eiyi ila et-Taṭbîk'el-'Emliyyi*. Amman: el-Mektebetül-Vataniyye, 2012.
- SaudiNews50, “عاجل..رسميًا:المرور يعلن بدء الرصد الآلي لمخالفة عدم وجود تأمين سارٍ على المركبة في جميع الطرق، اعتباراً من يوم الأحد 1 / 10 / 2023م”, X. 31 Ağustos 2023, 09:57. <https://x.com/saudinews50/status/1697141621756661921?s=46>
- Shukri, Bahā Bahîc. *Reinsurance Between Theory and Application*. Amman: Dar Al-Thaqafa for Publishing & Distributing, 2011.
- Shukri, Bahā Bahîc. *Research in Insurance*. Amman: Dar Al-Thaqafa for Publishing & Distributing, 2012.
- Şukri, Bahā Bahîc. *et-Te'min fı'l- Taṭbîk ve el-Ķânûn ve el-Ķađā*. Amman: Dar Al-Thaqafa, 2. Basım, 2011.
- Şukri, Bahā Bahîc. *et-Te'min min el-mes'uliyet'i fı'n-Nazariyye ve et-Taṭbîk*. Amman: Dar Al-Thaqafa, 2010.
- Şumân, 'Abbâs. *Maşâdir et-Teşr'î el-İslamiyyi*. Kahire: Dar Al-Thaqafa, 2000.